

Ikan mabok

Robert van Gulik

法官狄

RECHTERTIE.NL

© 2011

Het is drie uur in de middag. De drukende, meedogenloze warmte van Soerabaja wordt zelfs niet door de dubbele jalouzieën tegengehouden. Mijn kamer is schemerachtig, dat is prettig aan de ogen, en maakt rustig. Ik lig in mijn pyama op de divan, met een glas ijswater naast mij. Zalig, zo absoluut te liggen niets doen, dromen, denken aan...

„Ikan mabok!”

Wat? Wie is dat, die daar met onmenselijke wreedheid mijn *dolce far niente* verstoort met zijn geschreeuw?

„Ikan mabok! Ikan mabok!”

Alle bedienden hoor ik het schreeuwen. Ik sta op, met een luiheid, die de nieuwsgierigheid nauwelijks verhaast, en doe de jalouzieën open. Onmiddellijk valt de zware, gloeiende middaghitte met volle kracht naar binnen. Als mijn ogen aan het schelle licht gewend zijn, zie ik de bedienden al schreeuwend het tuinpad aflopen, naar beneden. Onze tuin komt uit op de kali. Ik loop, of liever strompel met mijn blote voeten over de hete stenen, óók naar de kali.

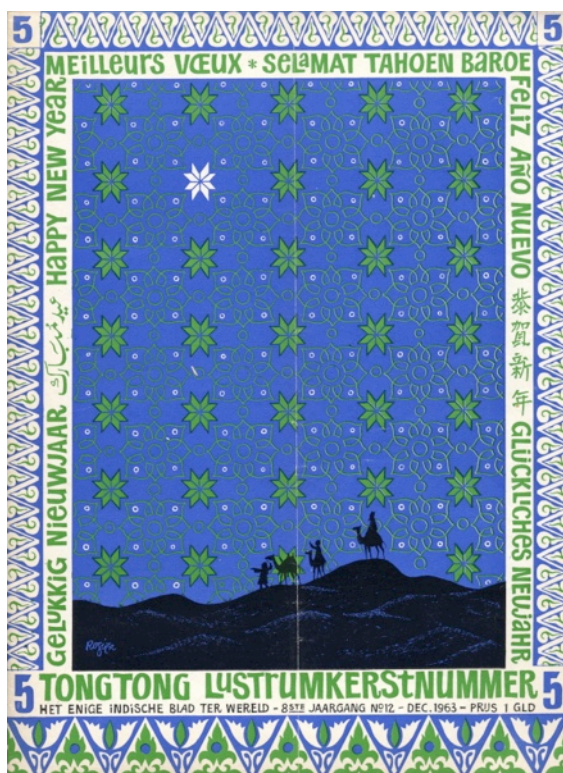
Daar wacht mij een wonderlijk schouwspel. De kali, die anders traag zijn dof-bruine stroom met lome draaiingen voortstuwt, is nu een en al zilverwitte glinstering. Het is vis! Heel de oppervlakte is vis! Glinsterend door zilveren vissenbuiken, zilveren vissenruggen.

De bedienden uit de huizen aan de overkant van de kali staan ook al te kijken, en allen roe-

pen zij het: „Ikan mabok, ikan mabok!” De vissen schijnen allen bezeten door een vreselijke waanzin. Ze spartelen aan de oppervlakte van het water, als dollen met vinnen en staarten slaande. Ikan mabok, de vissen zijn dronken, zegt de inlander. De bedienden hebben nog nooit zo'n overvloed van vis bij elkaar gezien. Maar al gauw zijn ze van hun stomme verbazing bekomen. Kijk, daar komen ze al aanlopen, met alles, wat maar enigszins kan dienen om de vis in op te scheppen. Daar ligt de huisjongen, op zijn buik, met grage handen grijpend tussen de vis. Kijk, hij heeft zijn lievelingsvis, de ikan lèlès beet. Hij grijpt de vis bij de kop en voelt of hij vet is, dan doet hij hem in zijn mand. Stel U voor, Pa Kromo, die in hoog aanzien staat bij de bedienden, want hij zinspeelt vaak op een zeker familielid van hem, die in zekere dessa van zich zou kunnen doen spreken, indien hij maar wilde, stel U hem voor, Pa Kromo, die bovendien een vulpenhouder in zijn vestzakje draagt, hij, plat op de oever liggend, met wellust tussen de hem voorbij stormende vissen graaiend, om zijn lievelingsgerecht eruit te halen. Daar heeft hij een vette! Amat de kebon heeft een bamboe stalvork genomen, en sprietst daar telkens hopen vissen op. De baboes hebben manden gehaald, en scheppen de vis daarmee uit de rivier.

Het water staat bijzonder hoog. Aan een boom ligt het vlotje vastgemeerd, dat ik eens met de tuinjongen van bamboes gemaakt heb. Ik klim er op, en laat het touw een meter of drie vieren. Nu wordt het pas leuk. Het vlotje schudt door de er tegen opbotsende vissen. Krakend schuren hun schubben er onder langs. Daar komt een reus van een ikan lèlès aanzwemmen. Nijdig staren zijn ronde geelwitte ogen. Nog nooit heb ik zo'n grote gezien. Die is zeker helemaal uit het onderste bodemslijk komen opzetten. Maar hij is de enige niet, daar komt een hele troep aan van vissen minstens even groot als hij. Mijn ogen gaan op het laatst pijn doen van al dat overmatig geglinster. Manden vol vis staan op het gras, aan de kant. Ik weet heus niet wat de bedienden willen met al die vis. Ze weten het zelf ook niet geloof ik, maar ze blijven maar aan het vangen...

Eindelijk, tegen zessen, houdt het op. De waanzin is gedaan en de trage rivier herneemt zijn oude uiterlijk. Maar nu is het grasveld één massa van spartelende vis. Hoe kwam deze zonderlinge vissen-razernij? Sommigen zeggen, dat een dergelijke gebeurtenis vaak plaats heeft door het plotseling te warm worden van het water, anderen zeggen, dat de fabrieken soms teveel machinewater afvoeren, waardoor

de vissen in het water stikken. Hoe het ook zij, het is een dag uit duizenden voor de bedienden. 's Avonds begint de echte pret. Ik ga naar de keuken. Er heerst een flauw licht van een oliepitje. Daar omheen zitten Pa Kromo, Amat, de paardenjongen en de baboes gehurkt, terwijl kokkie op haar houtskoolvuurtjes de vis bakt, of de vis inlegt, zout, kookt, kortom toebereidt op alle mogelijke manieren, de hele nacht door, want er is ook zo veel!

De anderen blijven daar bij het olielampje zitten en halen oude verhalen en legenden op, geesten, heiligen en goden, zo nu en dan een angstige blik naar buiten werpend, waar ze door de open deur de wuivende klapperboomkruinen zien beneden aan de oever, die zich zwart aftekenen tegen de van maanlicht schitterende, rustig voortstromende rivier.

Het bijgaande schetsje dateert uit 1925. In 1914, vier jaar oud, was ik met mijn ouders uit mijn geboorteplaats Zutphen naar Java vertrokken en bezocht de lagere school te Soerabaja en Batavia. In 1923 keerden wij voor goed naar Nederland terug en mijn vader vestigde zich te Nijmegen waar ik op het Stedelijk Gymnasium ging. De kinderjaren op Java hadden echter een diepe indruk op mij gemaakt, en zij waren het die mijn verdere loopbaan bepaalden: de Chinese uithangborden in Glodok wekten mijn belangstelling voor het Chinese schrift, en wajangvertoningen gaven mij een voorliefde voor het oosterse verhaal die mij steeds is bijgebleven. De nostalgische herinneringen aan mijn prille jeugd deden mij reeds in mijn gymnasiumtijd het besluit vatten zo spoedig mogelijk naar het oosten terug te keren. Dat gebeurde dan ook terstond na mijn promotie tot doctor in de oosterse letteren, in Utrecht in het jaar 1935; zij het dan ook dat het oosten China, Japan, India en Malaya bleek te zijn, en niet Java waar ik nooit meer ben terug geweest.

In 1925 schreef ik een reeks opstellen over mijn Indische herinneringen, welke gepubliceerd werden in het toenmalige intergymnasiale maandbladje dat „Rostra” heette. Het was de eerste keer dat ik mezelf in druk zag, en ik was daar danig trots op! Ik heb uit die reeks Ikan Mabok gekozen zoals het — nu bijna veertig jaar geleden — gedrukt werd, als curiositeit, en mede omdat het een verschijnsel beschrijft dat menige oud-inwoner van Soerabaja bekend zal zijn. Wij woonden toen op Simpang, op de hoek bij de brug over de rivier, met het station aan de overkant. Onze achtertuin glooide af naar de rivieroever.

高羅佩

LUSTRUMKERSTNUMMER
tong tong
HET ENIGE INDISCHE BLAD TER WERELD

Onder redactie van:
TJALIE ROBINSON

Met medewerking van:
LILIAN DUJCELLE
JAAP GIDDING
J. C. HAZEWINKEL
MIEKE DEN OUDEN

En speciale bijdragen van de volgende schrijvers (en schrijfters) voor U allen oude bekenden:
WILLEM BRANDT
HEIN BUITENWEG
LYDIA BOS-VERGOOUW
RINI CARPENTIER ALTING
ROBERT VAN GULIK
PROF. DR. JOH. J. HANRATH
ROB NIEUWENHUYIS

Illustraties en artistieke verzorging:
ROGIER BOON

Eindredactie en lay-out:
IDA VAN KOETSVELD en ELLEN BOON

Cliché's:
KONINGSVELD & ZOON, Den Haag

Druk:
J. W. DE GRAAF, Enkhuizen

EEN NIEUW JAAR BREEKT AAN

Met zeker bij iedereen het voornemen van een Nieuwe Goede Dood!
Mag er een goede daad bij voor Tong Tong?
Bedenk dan dat in het afgelopen jaar vele lezers ons door de dood ontvonden zijn. Hun nederdachten zij gezegend — zij hebben Tong Tong vooruit.
Maar als die Legeven van ons ziele Lezers op stiekem wil blijven, moeten de geleerden worden aangevuld.
Wilt U er één lezer bij?
Sinnex les rangsi Sinnex les rangsi!
Opdat wij 1954 zullen winnen, zoals wij alle andere jaren gewonnen hebben!

POEKOEL TERESII

Bron: Tong Tong — Het enige Indische blad ter wereld
8e jaargang, nummer 12, december 1963, p. 9

IKAN MABOK
door Robert van Gulik

Het is drie uur in de middag. De drukkende, meedogenloze warmte van Soerabaja wordt zelfs niet door de dubbele jalouziën tegengehouden. Mijn kamer is schemerachtig, dat is prettig aan de ogen, en maakt rustig. Ik lig in mijn pyama op de divan, met een glas ijswater naast mij. Zalig, zo absoluut te liggen niets doen, dromen, denken aan...

„Ikan mabok! Ikan mabok!”

„Ikan mabok! Ikan mabok!”

Alle bedienden hoor ik het schreeuwen. Ik sta op, met een luiheid, die de nieuwsgierigheid nauwelijks verhaast, en doe de jalouziën open. Onmiddellijk valt de zware, gloeiende middaghitte met volle kracht naar binnen. Als mijn ogen aan het schelle licht gewend zijn, zie ik de bedienden al schreeuwend het tuintpad aflopen, naar beneden. Onze tuin komt uit op de kali. Ik loop, of liever strompel met mijn blote voeten over de hete stenen, óók naar de kali.

Daar wacht mij een wonderlijk schouwspel. De kali, die anders traag zijn dof-bruine stroom met lome draaiingen voortstuwt, is nu een en al zilverwitte glinstering. Het is vis! Heel de oppervlakte is vis! Glinsterend door zilveren vissenvuiken, zilveren vissenvuggen.

De bedienden uit de huizen aan de overkant van de kali staan ook al te kijken, en allen roepen zij het: „Ikan mabok, ikan mabok!” De vissen schijnen allen bezeten door een vreselijke waanzin. Ze spartelen aan de oppervlakte van het water, als dotten met vinneten en staarten slaande. Ikan mabok, de vissen zijn dronken, zegt de inlander. De bedienden hebben nog nooit zo's overvloed van vis bij elkaar gezien. Maar al gauw zijn ze van hun stomme verbazing bekomen. Kijk, daar komen ze al aanlopen, met alles, wat maar enigszins kan dienen om de vis in op te scheppen. Daar ligt de luijongen, op zijn buik, met grage handen grijpend tussen de vis. Kijk, hij heeft zijn lievelingsvis, de ikan lèlès beet. Hij grijpt de vis bij de kop en voelt of hij vet is, dan doet hij hem in zijn mand. Stel U voor, Pa Kromo, die in hoop aanzien staat bij de bedienden, want hij zinspeelt vaak op een zeker familielid van hem, die in zekere dessa van zich zou kunnen doen spreken, indien hij maar wilde, stel U hem voor, Pa Kromo, die bovendien een vulpenhouder in zijn vestzakje draagt, hij, plat op de oever liggend, met wellust assen de hem voorbijstormende vissen graaiend, om zijn lievelingsgerecht eruit te halen. Daar heeft hij een vette! Amat de kebon heeft een bamboe stalvork genomen, en spriest daar telkens honen vissen op. De baboes hebben manden gehaald, en scheppen de vis daarmee uit de rivier.

Het water staat bijzonder hoog. Aan een boom ligt het vlotje vastgemeerd, dat ik eens met de tuinjongen van bamboe gemaakt heb. Ik klim er op, en laat het touw en meter of drie vieren. Nu wordt het pa's leuk. Het vlotje schudt door de er tegen opbetsende vissen. Krakend schuren hun schubben er onder langs. Daar komt een reus van een ikan lèlès aanzwemmen. Nijldig staan zijn ronde geelwitte ogen. Nog nooit heb zo'n grote gezien. Die is zeker helemaal uit het onderste bodemslijk komen opzetten. Maar hij is de enige niet, daar komt een hele troep aan van vissen minstens even groot als hij. Mijn ogen gaan op het laatste pijn doen van al dat overmatig geglimmer. Manden vol vis staan op het gras, aan de kant. Ik weet heus niet wat de bedienden willen met al die vis. Ze weten het zelf ook niet geloof ik, maar ze blijven maar aan het vangen...

Eindelijk, tegen zessen, houdt het op. De waanzin is gedaan en de trage rivier herbermt zijn oude uiterlijk. Maar nu is het grasveld één massa van spartelende vis. Hoe kwam deze zonderlinge vissen-razernij? Sommigen zeggen, dat een dergelijke gebeurtenis vaak plaats heeft door het plotseling te warm worden van het water, anderen zeggen, dat de fabrieken soms teveel machinewater afvoeren, waardoor de vissen in het water stikken. Hoe het ook zij, het is een dag uit duizenden voor de bedienden. 's Avonds begint de echte pret. Ik ga naar de keuken. Er heerst een flauw licht van een oliepitje. Daar omheen zitten Pa Kromo, Amat, de paardenjongen en de baboes gehurkt, terwijl kokkie op haar houtskoolvuurtjes de vis bakt, of de vis inlegt, zout, kookt, kortom toebereidt op alle mogelijke manieren, de hele nacht door, want er is ook zo veel!

De anderen blijven daar bij het olielampje zitten en halen oude verhalen en legenden op, geesten, heiligen en goden, zo nu en dan een angstige blik naar buiten werpend, waar ze door de open deur de wuivende klapperboomkruinen zien beneden aan de oever, die zich zwart aftekenen tegen de van maanlicht schitterende, rustig voortstromende rivier.

Het bijgaande schetsje dateert uit 1925. In 1914, vier jaar oud, was ik met mijn ouders uit mijn geboorteplaats Zutphen naar Java vertrokken en bezocht de lagere school te Soerabaja en Batavia. In 1923 keerden wij voor goed naar Nederland terug en mijn vader vestigde zich te Nijmegen waar ik op het Stedelijk Gymnasium ging. De kinderjaren op Java hadden echter een diepe indruk op mij gemaakt, en zij waren het die mijn verdere loopbaan bepaalden: de Chinese uithangborden in Glodok wekten mijn belangstelling voor het Chinese schrift, en wajangvertoningen gaven mij een voorliefde voor het oosterse verhaal die mij steeds is bijgebleven. De nostalgische herinneringen aan mijn prille jeugd deden mij reeds in mijn gymnasiumtijd het besluit vatten zo spoedig mogelijk naar het oosten terug te keren. Dat gebeurde dan ook terstond na mijn promotie tot doctor in de oosterse letteren, in Utrecht in het jaar 1935; zij het dan ook dat het oosten China, Japan, India en Malaya bleek te zijn, en niet Java waar ik nooit meer ben terug geweest. In 1925 schreef ik een reeks opstellen over mijn Indische herinneringen, welke gepubliceerd werden in het toenmalige intergymnasiale maandbladje dat „Rostra” heette. Het was de eerste keer dat ik mezelf in druk zag, en ik was daar danig trots op! Ik heb uit die reeks Ikan Mabok gekozen zoals het — nu bijna veertig jaar geleden — gedrukt werd, als curiositeit, en mede omdat het een verschijnsel beschrijft dat menige oud-inwoner van Soerabaja bekend zal zijn. Wij woonden toen op Simpang, op de hoek bij de brug over de rivier, met het station aan de overkant. Onze achtertuin glooide af naar de rivieroever.